

А.Я. Цюприк

ЛДУБЖД, доцент кафедри
практичної психології та педагогіки,
кандидат педагогічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН, ПОВ'ЯЗАНІ З ЇХ СУТНІСТЮ ТА ЗМІСТОМ

Система професійної освіти покликана вирішувати завдання, спрямовані на формування навичок самостійної творчої роботи. Іде активний пошук таких форм організації навчальної діяльності, які б найкращим чином сприяли розвитку самостійного мислення, творчого, зацікавленого ставлення до процесу пізнання. В умовах гуманізації навчального процесу у вищій школі зростає роль самостійної роботи студентів, освіта передбачає обов'язкове оволодіння прийомами самостійного набуття знань і наступного творчого використання.

Сьогодні все частіше при оцінці ділових якостей фахівця використовують поняття компетентності. У це поняття, крім, власне, професійної підготовки, включається також і зміст, що має в основному позапрофільний характер. Основа професійної компетентності формується у процесі суспільно-гуманітарної підготовки, яка покликана забезпечити особистісне становлення майбутнього фахівця.

Структура та зміст суспільних дисциплін визначається на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника, яка містить вимоги до компетентності та соціально важливих якостей майбутнього фахівця. Вона обумовлює забезпечення студентів знаннями не лише у вузькопрофесійній сфері, а й загальними знаннями з філософії, історії, соціології тощо. Результатом має бути досягнення інтелекту, відкритого та сприйнятливого до всього нового і прогресивного.

Загальною тенденцією сучасної освіти є прямий зв'язок між престижністю вищого навчального закладу і кількістю годин на вивчення мов, історії, культури, психології, педагогіки, незалежно від спеціальності. Поліцентрична інтегративна модель навчального плану за умов ідейного і культурного плюралізму, безперечно, є спробою стабілізувати світоглядну культуру майбутнього спеціаліста, відкриває перспективи для розвитку його особистості та відтворення продуктивної моделі його професійної діяльності. Цікавим для вітчизняної педагогічної освіти є також зарубіжний досвід актуалізації аксіологічного потенціалу культурологічного знання. Знання, що базуються на цінностях та індивідуальному життєвому досвіді майбутніх фахівців, сприймаються ними як значущі, формують усталену систему цінностей, що реалізується у практичній діяльності.

Інструментальне розуміння культурологічної освіти, як засобу формування творчої особистості майбутнього спеціаліста, поширене у зарубіжній педагогічній теорії та практиці, оскільки воно пов'язане із соціальним замовленням на спеціалістів, здатних до активної творчості у нестандартних професійних ситуаціях у сучасному динамічному світі.

Однією з цілей навчання суспільних дисциплін є гуманітаризація навчання. Підготовка спеціаліста у вищій школі завжди мала на меті формування в нього сучасного світогляду (незалежно від того, як тлумачилося це поняття, чи як до нього ставилися спеціалісти техніко-технологічного напрямку). Абсолютизація чи недооцінка цієї складної системи духовного світу людини також є одним із факторів неякісної підготовки інженера, лікаря або педагога як у недавньому минулому, так і сьогодні. В більшості вищих навчальних закладів вважається, що технічні заклади повинен займатися виключно підготовкою спеціалістів вузького профілю. Роль гуманітарного знання, таким чином, взагалі недооцінюється, і ця недооцінка вже неодноразово давала про себе знати й при її

збереженні буде нагадувати про себе частіше й частіше. Але “спеціаліст вузького профілю” – це лише технократ, який не в змозі мислити загальнолюдськими категоріями. Для нього головне – це виконання плану, а те, що підприємство отрує атмосферу, ріки, озера його не цікавить. Подібне ставлення – наслідок відсутності значної гуманітарної бази. Саме гуманітарні науки розвивають у людині такі якості, як порядність, відчуття прекрасного, відповідальність, людяність. Тому не вузького спеціаліста, обмеженого рамками своєї спеціальності, а освічену в вищій мірі людину повинен готувати вищий технічний навчальний заклад” [2, с.29].

У психолого-педагогічній літературі досліджувались проблеми гуманізації навчання, які впливають на рівень розвитку інтелектуальної культури майбутнього фахівця. Принцип гуманізації передбачає спрямованість змісту, форм і методів навчання та викладання на особистісно-професійне удосконалення інженерно-педагогічних працівників; максимальне врахування їхніх актуальних професійних інтересів, потреб розвитку. Цей принцип передбачає також “запровадження діалогічних засад, що мають виявлення на різних рівнях: міжособовому, міжгруповому, міжкультурному, внутрішньоособистісному; реалізацію у професійній освіті загальних і особливих (уточнених у професійному аспекті) вимог до гармонійного розвитку особистості у поєднанні з врахуванням індивідуальних особливостей, перспектив і прагнень кожного учня та його заохочення до саморозвитку (передовсім у межах професійної культури як творчої царини й органічної складової загальнолюдської культури)” [1, с. 49]. Принцип гуманізації передбачає пріоритетність людських цінностей над технократичними, виробничими, економічними, адміністративними.

У процесі вивчення суспільних дисциплін лекційних і практичних занять не достатньо для вирішення проблеми формування особистісних якостей фахівця, тим більше при існуючій тенденції до скорочення аудиторних годин. Предмети гуманітарного циклу, як правило, “розчиняються” у загальних теоріях і не мають прикладного рівня, виходу в інженерно-виробничу практику. Ще однією складною проблемою є низький статус гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах технічного профілю. Очевидно, що формування у студентів технічних спеціальностей знань про сучасний світ, про людину в єдності філософських, економічних, політичних, історичних та соціокультурних аспектів не забезпечується часом, виділеним на їх вивчення [5, с.32].

Таким чином, реалії сучасного суспільства і перебудова змісту освіти зумовлюють одночасне підвищення вимог як до професійної компетенції фахівця, так і гуманітарної спрямованості технічної освіти. З цим пов’язана необхідність розробки нових підходів до формування професійної технічної освіти, її змісту, форм і методів. Оскільки проблема гуманізації змісту освіти та навчання вирішується в основному через гуманітаризацію, то, не збільшуючи кількості предметів гуманітарного циклу (як фундаментальних у формуванні особистих якостей людини), доцільно розробляти нові технології та підходи, спрямовані на розвиток загальної ерудиції, збагачення духовної культури студентів. Це, з іншого боку, сприяє розвитку стимулюючо-мотиваційного компоненту гуманітаризації вищої технічної освіти. Історія, філософія, релігія, політологія та інші предмети дають повну уяву про людину суспільство і навколишній світ. Від цих знань в значній мірі залежать успіхи фахового росту і змісту самого життя [84, с.83].

Гуманітаризація технічної освіти має ряд основних напрямів: проникнення гуманітарного знання і його методів в зміст природничонаукових і спеціальних дисциплін; насичення історичних фрагментів цих дисциплін ідеями гуманізму; комплексне оволодіння науковими знаннями про людину, включену в технологічні схеми; вивчення самих гуманітарних дисциплін [3, с.27].

Одним з завдань гуманізації навчання є розвиток у студентів самостійного мислення, творчого, зацікавленого ставлення до професії. Суспільні дисципліни сприяють розвитку мислення студента. З позицій психології специфіка професійної діяльності як діяльності, спрямована на вирішення конкретних практичних життєво важливих завдань,

відображається не лише в позиції особистості як суб'єкта, а й у стилі його інтелектуальної активності, у стилі його мислення [4, с. 128].

Традиційне вивчення суспільних дисциплін орієнтоване на загальноосвітню підготовку, тому необхідно знайти інноваційні підходи до формування професійно важливих знань, умінь і навичок у майбутніх фахівців.

Література

1. Балл Г. О. Принцип гуманізації в загальноосвітній та професійній підготовці учнівської молоді // Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: науково-методичний посібник / За ред. В. В. Рибалки. – Київ-Тернопіль: Підручники і посібники. – 2002. – С. 30-52.
2. Григор'єва С.В. Гуманітаризація вищої освіти як шлях формування спеціаліста XXI століття // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи. Харків: ХДПУ, 2000. – с.29-30
3. Климашевский Л.М., Шестопапов Г.Г. Аспекты гуманитарного образования в техническом вузе // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 27-29.
4. Пономарёв Я. А. Психология творческого мышления. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 352 с.
5. Серета В.Ю., Теслюк С.С. До питання про гуманітаризацію і гуманізацію інженерної освіти // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 32-33.
6. Черниш А.П. Педагогічна інноватика в системі неперервної освіти // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми. – Кн.5. – Чернівці, 1996. – с.82-85